

ЗАСНОВНИКИ ВОЛИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ

Коллонтай свою пропозицію аргументував переважно мальовничим виглядом і розташуванням Кременця, а також матеріальною базою (будівлі), яку без великих затрат можна було пристосувати і використати для потреб школи. Ще одним переконливим аргументом на користь Кременця було те, що місто знаходилося на узбіччі і одночасно у центрі губернії та недалеко від австрійського кордону. На користь Кременця було і дешеве життя у місті, «вигоди для науки», бо тут не було численних чиновників і великого гарнізону. Коллонтай для переконання Чацького застосовував передусім аргумент використання величезних будівель і площі давнього єзуїтського колегіуму і монастиря, в яких після ліквідації ордену існувала факультетська школа. Ці приміщення легко і дешево можна було пристосувати та використати для гімназії. Чацький згодом зазначав, що таких будівель, як у Кременці, не було в жодному іншому місті південних губерній. Приміщення були справді хорошими, тим більше, що по сусідству були розміщені також будівлі ордену василіан, які Чацький пізніше також використав на потреби гімназії. Крім цього, Кременець мав найвищі публічні доходи, хороше розміщення, був добре забезпечений водою, різними будівельними матеріалами і деревом на опалення. Місто вважалось здоровим, спокійним і безпечним, може тому, що тут перебував тільки один ескадрон гусарів. На додаток, як зазначалося, Кременець знаходився неподалік кордону з Австрією (Галичина), що давало можливості залучати молодь на навчання з-за кордону, де не було польських шкіл високого рівня.

Аргументи Коллонтай переконали інспектора Чацького, який погодився з пропозицією розміщення губернської гімназії у Кременці і визнав це місце за найвідповідніше. Цей вибір, mimo попередніх застережень, був схвалений і кн. А. Чарторийським. Містом згодом були захоплені й учні, про що писали у своїх спогадах. Проти розміщення губернської школи у Кременці виступав перш за все Ян Снядецький, який вважав Кременець за дуже мале і занедбане місто. Він ще у 1806 р. вперто дорікав Чацькому за вибір Кременця, але зовсім з іншої причини. Особливо йшлося про труднощі у провадженні астрономічних спостережень через сусідство близьких пагорбів. Писав у листі до нього: «Гніваюся, що наперекір астрономії розмістив гімназію в якійсь ущелині, звідки ледве небо видно».

Кременець дійсно не був великим містом, але, на переконання Чацького і Коллонтай, 6 тис. жителів вистачало, щоб знайти помешкання для учнів і вчителів майбутньої школи. Їм також здавалося, що місто мало бути цікавим і дешевим, що це притягне молодь з сусідніх губерній, навіть з Галичини. З іншого боку, можна припустити, що Коллонтай у великій мірі керувався особистими вигодами у виборі Кременця, який знаходився близько його рідних місць.

Після визначення місця майбутнього навчального закладу Коллонтай представив Чацькому проект організації

Волинської гімназії. Цей документ мав назву «Проект організації Волинської гімназії у місті Його Імператорської Величності Кременці і встановлення інших шкіл у Волинській губернії, поданий до найвищого затвердження від надзвичайного інспектора шкіл трьох губерній: Волинської, Подільської і Київської». Він мав вирішальне значення для утворення і визначення профілю та характеру школи. Коллонтай цей проект склав у формі урядового закону, який після поправок Чацького було надіслано на затвердження вищій владі й остаточно оголошено як царський Указ про утворення Кременецької гімназії, що складався з п'яти частин і преамбули. У першому розділі йшлося про структуру школи, а в другому — про її організацію. Документ містив також положення на тему правил конвікту для кандидатів на вчителів парафіяльних шкіл. У третій частині детально описано програму навчання і методичну допомогу для практичних занять з механіки, огородництва, сільськогосподарських робіт, ветеринарії, хірургії та акушерства. Четвертий розділ подавав основи організації семінарії (пансіонату) для гувернанток, а п'ятий присвячувався повітовим школам, які підпорядковувалися губернській гімназії. До окремих розділів були додані таблиці з програмами окремих предметів разом з річним кошторисом видатків школи.

Текст «Проекту організації Волинської гімназії ...» включав також інформацію про детальну локалізацію закладу, належні йому будинки, пожертвування для школи та ін. Згідно із документом, «всі будівлі, ділянки, парки, які тепер приєднано до цієї гімназії, з чітким зазначенням на плані міста, мають навечно належати цій гімназії зі всіма її особливими постановами, які цим указом великодушню затверджуємо. Усі такі колегії, будинки, ділянки, парки, поля від усіх податків цивільних і військових навечно звільняємо».

Гуго Коллонтай зайнявся у першу чергу програмною стороною створюваної гімназії, підготував Чацькому детальний список предметів для окремих етапів і профілів навчання

з їх програмними змістами. Чацький пропонував Коллонтаєві запровадити програму загального навчання та «розвиваючого розум і владу пізнання», що одночасно виходило б поза рамки прийнятих стандартів гімназії. Тому Чацький пропонував ввести як предмети гуманітарні (іноземні мови, література, історія, географія і право), так і природничо-математичні, які мали бути доповнені й одночасно підсилені практичними предметами, які могли б використовуватися в регіоні. Найважливішими з практичного боку були визнані предмети, націлені на розвиток сільського господарства, огородництва, акушерства, ветеринарії, хірургії і прикладної механіки. Великий акцент робив на знання з огородництва і садівництва, вбачаючи у них цінності не тільки практичні, а й естетичні. До уваги також брав запровадження систематичної освіти для вчителів жіночих пансіонатів — гувернанток. Окрім цього, Чацький зацікавився проблемою освіти дітей з вадами, організовуючи Інститут для глухонімих, яким опікувався.

Афоризми Гуго Коллонтай

Найголосніше вимагають тиші...

Люди говорять — відходить час. Час говорить - відходять люди.

У мене всього два недоліки: погана пам'ять і ще щось!

Визнавши реальність не намагайся її виправдати...

Краса рятує Світ, якщо вона добра. Але чи добра вона? Не краса рятує Світ, а світлі помисли. Бо ж яка користь від зарозумілої і безбожної краси?

Слабкий завжди дає дорогу сильному і лише найсильніший дає дорогу всім.

Бажаючи стати вільним, чи потрібно звільнитись і від цього бажання?

Злочини, що переступили межу людяності, мають каратися за законами, що переступили межу милосердя.

...Люди — тварини із царства тварин, тому і не хочуть бути людьми ...

Каща в голові — то поділися з ближнім!

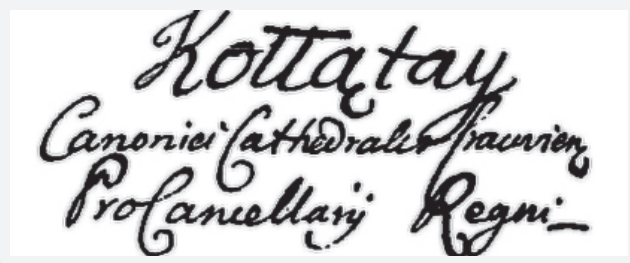
Якщо голова і серце працюють не окремо — знаєш ти знайомий із самим собою!

Дарувати, чекаючи вдячності неорядно, але ще більш неорядно її не отримувати.

Потреби людини, розростаючись, також можуть ставати злостісними.

Не все в житті обираєш сам — багато що обирає тебе.

Не шукай приводу, причин і так забагато.

Згідно із планами інспектора програма навчання була складена так, щоб, окрім загальної освіти, Волинська гімназія мала право видавати дипломи (патенти) хірургів, акушерів, ветеринарів, землемірів, механіків, агрономів, огородників і вчителів парафіяльних шкіл. Хоча більшість цих прав мала обмежуватися Волинською губернією, проте це не змінювало факту, що проекти Чацького виходили за рамки гімназійного закладу й могли замінити відповідні факультети Віленського університету.

Програмні пропозиції Чацького виразно свідчили про наміри відходу від загальної концепції гімназій, прийнятих не тільки у Віленському науковому окрузі, але й у всій Російській імперії. Коллонтай намагався «присоромити» деякі ідеї Чацького, побоюючись і надмірних коштів для їхньої реалізації. Застереження не остуджували Чацького, який при гімназії планував відкрити ще й друкарню, що мала служити потребам навчання (друкування підручників) і хотів створити у Кременці центральний магазин підручників для

всієї, підпорядкованої його інспекторській владі, території.

Програму школи складали так, щоб дати молодим людям можливість спеціалізуватися надалі у різних напрямках, беручи до уваги актуальну ситуацію польського суспільства, а також специфіку литовсько-українських зе-

мель. Частина учнів могла закінчувати освіту на рівні нижчої гімназії (чотирирічне навчання у класах загальноосвітнього характеру), окремі з них могли пізніше продовжувати навчання у професійних школах, що мали бути створені при Кременецькій гімназії (наприклад, школа практичних механіків і землемірів), або на практиці у шкільних маєтках і ботанічному саду. Але насамперед після закінчення чотирирічного початкового (загальноосвітнього) профілю учні одержували можливість продовжувати освіту на трьох-двохрічних т. зв. курсах, які охоплювали науки математично-природничі, правничі і гуманітарні та предмети з розвитку естетичних і рухових здібностей. На курсах передбачувалося продовження вивчення сучасних мов і латини, а для охочих — грецької та англійської мов. Згідно з концепцією КНО гімназія була світською школою, в якій навчання велося польською мовою, а всюдишуща колись латина була трактована лише як одна з обов'язкових іноземних мов.

Ідея про зв'язок і взаємне доповнення різних галузей науки на окремих рівнях освіти знайшла у програмі Коллонтай посереднє розв'язання. Свою навчальну програму він базував на загальних знаннях, але пов'язаних з практичними потребами регіону. Важливим елементом навчання і виховання мала бути пропаганда культури праці і науки, а також прищеплення молоді зацікавленості до практичних дисциплін, ознайомлення з якими могли допомогти у вирішенні багатьох важливих життєвих проблем. Згідно із програмою початкової освіти (загальної) з елементами неогуманітарних знань, Коллонтай планував збагатити навчання розрізненими факультативними формами, які мали на меті підготовку кваліфікованих чиновників для місцевої адміністрації, вчителів та інших працівників, потрібних у місцевому середовищі. Здобити молоді, якій не під силу було навчання у дорогому і далекому Віленському університеті, хотів допомогти «здобути поглиблені теоретичні знання у даній дисципліні або хорошу практичну підготовку».

У своїй програмі Гуго Коллонтай передбачав двохступеневу організаційну структуру майбутньої гімназії, яка у польському шкільництві була у принципі новаторським розв'язанням. В організації школи гімназійного типу розрізняв два рівні: «нижчий» («класи»), що відповідало повітовим школам і вищий («курси»), що було чимось середнім між гімназією та університетом, у майбутньому передбачений як університетські кафедри або факультети. Тому гімназія була поєднанням двох окремих шкільних рівнів». Прихильником двохступеневої організаційної структури був також інспектор Чацький.

Плановану губернську школу інспектор розглядав перш за все як структуру суспільну, тісно пов'язану з місцевим середовищем і яка одночасно відповідає на освітні потреби і культурні запити. В результаті це повинно було вплинути на покращення рівня життя місцевої суспільності. Крім програми навчання, на прохання Чацького Коллонтай склав кошторис і проект правил (регламент), які надіслав інспекторові 8 серпня 1805 р.

Простежуючи роботу над створенням Волинської гімназії, не можна забувати про заслуги куратора кн. А. Чарторийського, без опіки і підтримки якого важко було би переконати царську владу в необхідності створення «наукової установи», яка мала стати важливим осередком поширення освіти у південно-західній частині Російської імперії. Кременецька школа мала стати доповненням Віленського університету й одночасно явищем, яке відрізнялося від загальноприйнятих організаційних та програмних зразків шкільництва у Росії. Крім Чарторийського і Коллонтай, у діяльності щодо покращення стану освіти своїми порадами і пропозиціями Чацького підтримували Ігнатій Потоцький, Станіслав Сташч, Ян Снядецький і останній директор Волинської факультетської школи (Кременецької публічної академічної школи) Ян Непомуцен Тильковський. Потрібно також нагадати про прихильність до поляків на литовсько-українських землях першого міністра народної освіти в Росії, графа Петра Завадовського, який блискуче знав польську мову, латину і, доки «не одержав шкідливих наказів від вищої влади, всіляко сприяв польським ініціативам». Не треба забувати і про позитивне ставлення та підтримку польської шляхти (і не тільки волинської), яка кременецьку школу називала «школою надії для своїх дітей».